

ביאורים

שמות הקודש שבהם נוקטת התורה אינם שמות שרירותיים שניתנו מתוך הסכמה חברתית אלא שמות שנתן הבורא והם סומנים בחובם משמעות עמוקה. כל שם שכתוב בתורה מבטא את המהות של בעל החיים או הנברא שהוא מורה עליו. לאור זאת, מעניין מדוע האדם נקרא 'אדם'. אנו שומעים בצורה בולטת לאוזן ש'אדם' ו'אדמה' הם אותן מילים. אין זאת אלא שהאדם נקרא כך מכיוון שהוא נברא מן האדמה. אך עדיין ניתן לשאול מדוע רק הוא נקרא על שמה של האדמה, הרי התורה מעידה שגם הצמחים עלו מן האדמה וגם בעלי החיים, כמו שכתוב: תוצא הארץ נפש חיה למינה [בראשית א כה]. אין זאת אלא שיש קשר ישיר בין מהותו של האדם ופעולתה של האדמה. קשר כזה אינו קיים בשאר הנבראים שיצאו ממנה, ולכן הם אינם נקראים על שמה.

האדמה מוציאה מתוכה עצים וצמחים, עשבים ופרחים. יש בתוכה פוטנציאל חיים שמגיע לידי מימוש. (גם שמה של האדמה מבטא זאת. הגשם שיורד על האדמה מעורר בתוכה כוחות חיים עלומים ומפריח את כל הגנוז בה, וכך האדמה מתמלאת במרבדים ירוקים ובעצים מלבליים. התורה אומרת זאת כך: "וְאֵד יַעֲלֶה מִן־הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי־הָאֲדָמָה" [שם ב 1]. ה'אד', שהוא הגשם, מוציא ומגלה את ה'מה' שטמון באדמה, ולכן האדמה נקראת 'אדמה'. ה'אד' מוציא את ה'מה'.)

האדם נקרא על שם האדמה מכיוון שגם בתוכו טמונים כוחות רוחניים רבים שצריך להוציא מהכוח אל הפועל. התורה, שנמשלה לגשם, כמו שכתוב: יַעֲרַף פְּמִטֵּר לְקַחֵי [דברים לב ב], היא זו שמוציאה ומגלה את נשמתו של האדם, וכל חייו מתמלאים במצוות ובמעשים טובים, שהם הפירות הרוחניים המתוקים שכל העולם יכול ליהנות ממתנותם ומריחם הטוב.

זאת לעומת הבהמה שאין לה כל פוטנציאל רוחני ומה שמתגלה אצלה בפועל זה גם מה שטמון בתוכה פנימה.

הרחבות

• השם והמהות

וַיִּרְאֶה שְׁשֵׁמוֹ מוֹרָה עַל דָּבָר הָעֲצָמִי לוֹ. הגמרא [יומא פג]: מספרת על ר' מאיר שהוא היה מדייק בשמות, כלומר לומד על תכונות האדם מתוך שמו. לכן כשהתארח אצל אדם בשם כידור, לא נתן לו את כספו, שנאמר "כי דור תהפכות המה" - הפכפות שיכול לנבוע ממנה חוסר נאמנות. במקומות אחדים דנו חז"ל אף בשמות שונים בתנ"ך ושייכו אותם לאותו אדם, במקום אחד מופיע שמו האמיתי ובשני מופיע שם המורה על תכונותיו או על מעשיו, כגון "כתיב מחלון וכליון וכתוב יואש ושרף (כך הם נקראים בדברי הימים א ד, כב) רב ושמואל, חד אמר: מחלון וכליון שמן, ולמה נקרא שמן יואש ושרף? יואש שנתיאשו מן הגאולה, שרף שנתחייבו שריפה למקום. וחד אמר: יואש ושרף שמן, ולמה נקרא שמן מחלון וכליון? מחלון שעשו גופן חולין וכליון שנתחייבו כליה למקום" [בבא בתרא צא:].

• משמעות השם 'אדם'

וְזֶה שֶׁהוּא נִקְרָא אָדָם עַל שֶׁהוּא עֹפֵר מִן הָאֲדָמָה. לשם 'אדם' קיימות משמעויות נוספות כמו שמביא רבי חיים מצ'רנוביץ': "קרא את שמו אדם כי שם זה רמז לכל הבחינות בחינת עפר מן האדמה, ובחינת אֲדָמָה לעליון..." [באר מים חיים בראשית א 1]. יש כאן ביטוי לשניות הקיימת באדם, גוף חומרי מחד ונשמה אלוהית (דמיון לעליון) מאידך. המהר"ל מגשר בין ההסברים, ואומר שעל האדם להוציא לפועל את נשמתו האלוהית בגופו הגשמי.

שאלות לדין

במה אנחנו צריכים להתמקד - באמצעי או במטרה? האם המטרה מקדשת את האמצעים? האם יש הבדל בין מה שהאדמה מוציאה לפועל, לבין מה שהאדם מוציא לפועל?

לרפואת ליאת בת תמר

וַיִּרְאֶה שְׁשֵׁמוֹ מוֹרָה עַל דָּבָר הָעֲצָמִי לוֹ², שֶׁהוּא מִיָּחָד בּוֹ הָאָדָם מְכַל. וְזֶה שֶׁהוּא נִקְרָא אָדָם עַל שֶׁהוּא עֹפֵר מִן הָאֲדָמָה. וְעֵתָה יֵשׁ לְשֹׂאֵל, וְכִי כָל שָׂאֵר הַנְּמַצָּאִים אֵינָם מִן הָאֲדָמָה, שִׁיקְרָא הָאָדָם בְּיָחֹד בְּשֵׁם אָדָם עַל שֵׁם שֶׁנִּבְרָא מִן הָאֲדָמָה? אֲבָל עֲנִין הָאָדָם מְתִיחַס בְּיוֹתֵר אֶל הָאֲדָמָה. וְזֶה, כִּי הָאֲדָמָה הִיא מִיְחָדָת בְּזֶה שֶׁהִיא בִּכְחַ וְיֵשׁ בָּהּ יְצִיאָה לְפַעֵל, כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יוֹצֵאִים מִמֶּנָּה, צְמָחִים וְאֵילָנוֹת וְשָׂאֵר כָּל הַדְּבָרִים, וְהִיא בִּכְחַ לְכָל זֶה. וְזֶהוּ עֲנִין הָאָדָם שֶׁהוּא בִּכְחַ, וְיוֹצֵא שְׁלֵמוֹתוֹ אֶל הַפְּעֵל. וּלְפִיכֵן שְׁמוֹ רְאוּי לוֹ, שִׁיְהִי מִשְׁתַּתֵּף עִם הָאֲדָמָה, שֶׁהִיא מִיְחָדָת לְצֵאת מִן הַכַּח אֶל הַפְּעֵל, בְּפִרוֹת וְצְמָחִים וְכָל אֲשֶׁר שִׁיף אֲלֵיהָ. וְכֵן הוּא הָאָדָם יוֹצֵא כְחוֹ אֶל הַפְּעֵל.

וּלְכֵף שְׁלֵמוֹת הָאָדָם נִקְרָא גַם כֵּן בְּשֵׁם פְּרִי, וְכַדְכְּתִיב בִּקְרָא (ישעיה ג, י): אֲמָרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי מַעֲלִלֵיהֶם יֵאֱכָלוּ. הֲרִי שֶׁהַזְּכוּת וְהַשְׁלֵמוֹת יִקְרָא פְרִי, וְכִמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּפִרְקָא קְמוֹ דְּקְדוּשִׁין (מ. א). וּבְפִרְקָא עֲגֵלָה עֲרוּפָה (סוטה מו, ב): וְהוֹרִידוּ אֶת הָעֲגֵלָה אֶל נַחַל אֵיתָן (דברים כא, ד). אֲמָר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן שָׁאוּל: כּוֹפְנֵי מַה אֲמָרָה תוֹרָה הַבָּא עֲגֵלָה בְּנַחַל? אֲמָר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: יְבֵא דָבָר שְׁלֵא עֲשֶׂה פְרוֹת³ וְיַעֲרַף בְּמִקּוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פְרוֹת⁴, בְּשִׁבִיל מִי שְׁלֵא הֵנִיחוֹ אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת פְרוֹת⁵. מֵאֵי פְרוֹת? אֵילִימָא פְרִיָּה וְרַבִּיָּה, אֲזַנְן וְאֲסָרִיס הֲכִי נְמִי דְלֵא עֲרַפְיָנוּ? אֵלָא מְצוּוֹת, עַד כָּאֵן. הֲרִי בְשִׁבִיל שְׁלֵא הוֹצִיא שְׁלֵמוֹת שְׁלוֹ אֶל הַפְּעֵל, הוּא כְמוֹ הָאֲדָמָה שְׁלֵא עֲשֶׂתָה פְרוֹת, וְלֵא הוֹצִיאָה דָבָר אֶל הַפְּעֵל, וְנִשְׂאָר בִּכְחַ. וּלְפִיכֵן, שְׁמוֹ שֶׁנִּקְרָא בְשֵׁם אָדָם עַל שֵׁם אֲדָמָה נָאָה לוֹ, וְהוּא נָאָה לְשֵׁמוֹ.

וְהִבְהִמָּה נִקְרָאת בְּשֵׁם בְּהֵמָה, עַל שֵׁם בְּ"ה מ"ה. רְצָה לוֹמַר, כִּי שְׁלֵמוֹת דָּבָר שֶׁנִּבְרָא עֲלִיו נִמְצָא בָּהּ. אֵף עַל גַּב שֶׁאֵינוֹ שְׁלֵמוֹת גְּמוּר⁶, מְכַל מִקּוֹם דָּבָר זֶה נִמְצָא עִמָּה⁷. וְזֶהוּ בָּהּ מַה, כִּי דָבָר מַה נִּמְצָא עִמָּה. הֲרִי שֶׁכָּל אֲחַד⁸ יוֹרָה שְׁמוֹ עֲלָיו.

נואה ¹שהשם 'אדם' מלמד על ²מהותו ויחודו משאר הברואים. האדם נקרא בשם זה מפני שמקור החומר ממנו נברא הוא האדמה. ויש לשאול: הרי שאר הנבראים גם נבראו מהאדמה, אם כן למה דוקא האדם נקרא בשם זה? אלא שיחס האדם לאדמה שונה מיחסם של שאר הנבראים אליה, כי בין האדם והאדמה יש שוויון במהות. יחודה של האדמה שהיא בכח וצריכה להוציא כוחותיה לפועל, יש בה אנרגיות להוצאת דברים רבים כמו: צמחים, אילנות ושאר דברים. וזהו גם מהותו של האדם, שהוא גונז בתוכו כוחות אשר צריך להוציאם מן הכח אל הפועל. לכן שמו 'אדם' ראוי דוקא לו כמאופיין על ידי האדמה, שהרי האדמה יש בה כח שיוצא אל הפועל, וכך האדם יש בו כח שצריך לצאת אל הפועל.

כיון שמהות האדם כמהות האדמה יש מילים משותפות לשניהם. היציאה אל הפועל באדמה מתבטאת בפרי האילן. גם שלימות האדם נקראת בשם פרי כמו שאומר ישעיהו הנביא: אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו הרי שהזכויות והשלימות של מעשה האדם נקראים פרי. וכן אמרו חז"ל במסכת קידושין שפסוק זה עוסק בצדיק שהוא טוב לשמים וטוב לבריות שהוא צדיק שלם. במסכת סוטה פרק עגלה ערופה על הפסוק: והורידו את העגלה אל נחל איתן מביאה הגמרא את דרשת רבי יוחנן בן שאול: מפני מה אמרה תורה להביא את העגלה בנחל? אמר הקב"ה: יבוא דבר שלא עשה פירות - ³עגלה בת שנתה, ויערף במקום שאינו עושה פירות - ⁴נחל איתן אשר לא יעבד ולא יזרע, בגלל מי שלא הניחוהו לעשות פירות - ⁵החלל שנמצא. ⁶מקשה הגמרא: מהי הכוונה שלא הניחוהו לעשות פירות? אם נאמר שלא יוליד יותר, האם על זקן וסריס שנרצחו אין מביאין עגלה? אלא הכוונה בפירות היא למצוות. למדנו שמי שלא מקיים מצוות אינו מוציא את שלימותו אל הפועל, כמו שאדמה שאינה עושה פירות אינה מוציאה את כוחה אל הפועל. לכן שמו של האדם נקרא על שם האדמה כראוי לו.

גם שמה של הבהמה מתאים למהותה. בהמה מילה מורכבת משתי מילים: בה - מה. כלומר, מה שיש בה נמצא בה כבר בבריאתה. אמנם ⁷אין בה שלימות שהרי היא חומרית, ⁸אבל שלימות גדולה יותר לא תהיה בה גם בהמשך חייה. מצאנו ⁹שהאדם והבהמה שמים מתאים למהותם.

האדם נקרא על שם האדמה משום שמוציא את מעלתו שבכח לפועל כמו האדמה

השוואת האדם לאדמה גם ב"יבול" - הפרי

הבהמה נבראה כשהיא בפועל, שמה מעיד על מהותה

